

Державної ради у 1873-1901 рр. Так формувалася також Верховна Рада СРСР і Верховна Рада УРСР у 1937-1990 рр.

3. Українці мали різне сприйняття виборчих систем у СРСР і за монархії Габсбургів. Вони скептично сприймали мажоритарну виборчу систему часів СРСР. Натомість мажоритарна система, що застосовувалася в одномандатних округах в Австро-Угорщині, ними сприймалася і високо цінувалася. Ця система була простою, зрозумілою і надавала можливості захисту суспільних інтересів; вона стала важливим чинником української політичної культури.

4. Вже на початку ХХ ст. українці стикалися з ідеєю пропорційних виборів. Спочатку, обираючи в Австро-Угорщині депутатів до віденського парламенту в двомандатних округах, вони підходили до неї критично. Українці сприйняли пропорційність виборів у рамках створення власної держави після Першої світової війни, а у II Речі Посполитій у процесі парламентської діяльності стали навіть захисниками пропорційної виборчої системи. На це вплинуло головним чином сприйняття пропорційної виборчої системи як такої, що захищає інтереси українців у Польщі, і побоювання, що кардинальні або навіть коригувальні зміни погіршать політичну ситуацію українців у Польщі.

Н. М. ПАРХОМЕНКО,
доктор юридичних наук

НОВИЙ СТАТУТ НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ

Самоврядна діяльність Національної академії наук України визначається її Статутом. Тривалий час у цій галузі діяв Статут НАН України, затверджений 5 квітня 2002 р. Було зроблено кілька спроб його модернізації, але вистояв до 2016 р. Істотні зрушення у цій справі були обумовлені прийняттям наприкінці 2015 р. нового Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність». Він заклав принципово нові можливості для перебудови організації наукових досліджень на основі загально визнаних європейських стандартів, істотно удосконалив відносини між державою і наукою.

Разом з тим, Законом передбачені і принципові положення, що стосуються демократизації внутрішнього життя НАН України, удосконалення її самоврядних засад. Ці засади були покладені в основу робіт по оновленню академічного Статуту.

З цією метою Президія НАН України утворила спеціальну комісію під головуванням Президента НАН України, академіка Б. С. Патона. До її складу увійшли відомі вчені, в тому числі і директор Інституту держави і права НАН України, академік Ю. С. Шемшученко, а у складі робочої групи комісії працювали науковці Інституту В. П. Нагребельний і В. І. Олещенко.

Підготовлений комісією проект Статуту НАН України був розміщений на сайті Академії і розісланий до академічних інститутів і відповідним фахівцям. Їх пропозиції допомогли поліпшити структуру і зміст проекту. Він був схвале-

ний відділеннями Академії та її Президією і винесений на розгляд квітневих 2016 р. Загальних зборів НАН України.

На зборах з доповіддю про проект Статуту виступив заступник голови Комісії, академік В. Л. Богданов. Він охарактеризував проект в цілому і зупинився на його основних положеннях. Потім виступили академіки Ю. С. Шемшученко, В. П. Кухар та ін.

Директор Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, академік Ю. С. Шемшученко, зокрема, відзначив: «Як член Комісії з підготовки проекту Статуту НАН України і правознавець з великим стажем можу підтвердити, що поданий на обговорення Загальних зборів проект Статуту підготовлений в цілому на належному якісному рівні і у випадку його прийняття сприятиме розвитку самоврядних засад управління Академії. Він синхронізований із нещодавно прийнятим у новій редакції Законом України «Про наукову і науково-технічну діяльність».

У цьому зв'язку зупинюся на наступних принципових положеннях даного проекту. **По-перше**, цим проектом з урахуванням Закону «Про наукову і науково-технічну діяльність» уточнено правовий статус НАН України. Академія є «вищою науковою самоврядною організацією України, що заснована на державній власності».

По-друге, розширено перелік основних завдань і напрямків діяльності Академії. При цьому йдеться не тільки про фундаментальні і прикладні наукові дослідження, що само собою зрозуміло, а й про освітянську діяльність. У проекті Статуту фактично вперше на статутному рівні визначені шляхи інтеграції наукового потенціалу Академії та навчальних закладів. Знайшло закріплення і положення про те, що Академія та її наукові установи засновують навчальні заклади для підготовки фахівців за різними кваліфікаційними рівнями, в тому числі магістра і доктора філософії.

По-третє, деталізовано ряд положень Статуту НАН України 2002 р, що стосуються структури і кадрового складу Академії, більш повно визначено повноваження відділів, секцій, регіональних наукових центрів Академії тощо. Деталізовано правовий статус академічних науково-дослідних інститутів та інших наукових установ. Оновлений порядок обрання керівника наукової установи. Він має обиратися на конкурсних засадах на зборах колективу наукових працівників установи, а потім – загальними зборами відділення і призначається на посаду Президією НАН України строком на 5 років з правом переобрання, але не більше одного разу.

По-четверте, демократизовано форми управлінської діяльності, зокрема Загальних зборів як найвищого органу самоврядування Академії. Передбачено, зокрема, що участь з правом ухвального голосу у сесіях Загальних зборів братимуть не тільки дійсні члени (академіки) і члени-кореспонденти НАН України, а й делеговані трудовими колективами академічних наукових установ особи, у кількості, що становить не менше половини кількості дійсних членів (академіків) та членів-кореспондентів, які беруть участь у сесії.

По-п'яте, проектом Статуту усунуто прогалини, що стосуються порядку обрання президента та інших членів Президії НАН України, уточнено їхні повноваження по управлінню Академією.

По-шосте, деталізовано вимоги до дійсних членів (академіків) і членів-кореспондентів НАН України. За проектом дійсними членами (академіками) обираються члени-кореспонденти, які «створили визнані вітчизняною та світовою науковою спільнотою наукові школи і проводять активну науково-громадську діяльність».

Розширено також обов'язки дійсних членів (академіків) і членів-кореспондентів. Вони, зокрема, зобов'язані «особистим прикладом сприяти підвищенню престижу наукової діяльності та авторитету Національної академії наук України».

По-сьоме, на особливу увагу заслуговують норми проекту Статуту, що стосуються фінансово-економічної основи діяльності Академії. Йдеться, зокрема, про те, що: Академія є головним розпорядником бюджетних коштів; наукові установи Академії можуть самостійно розпоряджатися доходами, одержаними від надання дозволених законодавством платних послуг і, що ці кошти не можуть бути вилучені у дохід держави; ці ж установи можуть відкривати поточні рахунки в установах банків державного сектору тощо.

Таким чином, даний проект Статуту є більш досконалою нормативною основою для поліпшення структури і діяльності Академії. Але слід мати на увазі, що це тільки один бік справи. Другий полягає у ставленні держави до науки, яке викликає здивування. Як тут не згадати, що за майже 25 років дії Закону «Про наукову і науково-технічну діяльність» жодного разу бюджетні витрати на науку не наблизилися до встановленого нормативу (1,7 відсотка від ВВП). Виходить, що: «суворість наших законів компенсується їхнім невиконанням».

Оновлений Закон «Про наукову і науково-технічну діяльність» передбачає довести рівень витрат на науку до трьох відсотків від ВВП у 2025 р. Цього вимагають європейські стандарти. Але, по-перше, цей строк надто розтягнутий, а, по-друге, хто може повірити, що так станеться в сучасних умовах.

Зазначу і те, що правовому статусові Академії у Законі «Про наукову і науково-технічну діяльність» присвячено фактично тільки одну статтю – 17. Саме ж існування Академії час від часу знаходиться під загрозою. У цьому контексті не знімається з порядку денного і питання про розробку і прийняття Закону «Про Національну академію наук України».

Запропонований проект Статуту НАН України, звичайно, не у всьому досконалий. Але він відкриває нові нормативні можливості для нашого виживання у складних умовах сьогодення. То ж давайте проголосуємо за проект і зробимо його законом нашого академічного життя.

Більшість виступаючих підтримали проект: за нього проголосували майже всі учасники Загальних зборів. Оновлений Статут вступить у силу після його реєстрації Міністерством юстиції України.

Статут є важливим кроком у підвищенні ефективності наукових досліджень. Це стосується усіх галузей науки, в тому числі і юридичної. Цей Статут сприятиме розвиткові самоврядних засад діяльності НАН України.